

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V sredo 5. maja (poznoživna) 1852.

List 36.

Mila tičica.

Tamki v gojzdu tica péva,
Britki njeni vsi so glasi,
Le na kratko vmolkne včasih
Ino zopet žvergoleva.

Kaj se neki je zgodilo
Drobni tičci, da žaluje?
Kaj ji je? po kom zdihuje
Žalostno tako, tak milo?

Njene pevati sestrice
Slišim radost samo v logi,
Le veselo krog in krogi
Druge žuborijo tice.

Vsa narava veseli se,
Tičica žaluje sama,
Kakšina jo tare zmama
Tudi da ne veseli se?

Deček ji poredin mlade
Je pobral, ubil je druga,
Torej tare tico tuga,
Torej radosti ne znade.

Milo pesem njo glasi se,
Po vsim logu se razlega,
Clo do neba vpitje sega:
Deček, deček tresi ti se! M. Veljavec.

Gospodarske skušnje.

(*Kôli se dajo veliko terdníši narediti*) kakor če so na spodnjim koncu nasmodeni, s katerim se v zemljo vtaknejo, ako se spodnji konec nekoliko dni v apnéno vodo postavi; po tem, ko se posuši, se namaže z hudičevim oljem (Vitriolöl), in se spet postavi na sonce sušiti. Na to vižo se spodnji del kola tako rekoč okamení in je za zmiraj obvarovan trohnjenja.

(*Močno hvaljena Angleška maz za konjsko opravo* (kšir) in za usnje pri kočijah se takole naredi: vzemi 1 bokal mleka, zavri ga in primešaj vrelimu mleku 4 lote dobriga in lahko raztopljiviga mjila (žajfe); to zmes dobro premešaj in pusti, da se nekoliko pokuha; — potem primešaj čistiga in ne žarkoviga lanéniga olja 4 lote, in vse dobro pretresi. Ako se s to mešanico usnje namaže, se ohrani volno in mehko, da se ne lomi.

(*Kader krompir začne poganjati, zna biti nevaren prešičem*), če se ga jim preveč da. To so skušnje učile v več krajih Parskiga, kjer je že več let zaporedoma veliko prešičev od mesca maliga travna (aprila) do rožnika (junia) nana glama pocepalo; mislilo se je, da je čerm (vranci prisad) ali šenj; sedaj pa se je za gotovo zvedilo, da je tega kriv tisti strup, ki je pod imenom solanin znan in se v krompirju, ki začne kal poganjati, v več meri nabira. Tako zavdana

živina postane kakor mrtva na zadnjih nogah, koža na notranji plati nog se pokaže rudeča kakor šenjasta, in ta rudečina se razprostrè čez trebuh in persi, in živina pogine. — V tistih krajih, kjer so krompir kali otrebili, ga kuhali, vodo odlili in potem še le suh krompir prešičem dajali, ni nobeden zbolel; povsod drugej pa, kjer niso tako ravnali, je vse pocepalo, če so sirov krompir, ki je že poganjal, imenovane mesce prešičem pokladali. — Naj nam bo ta skušnja v poduk.

Zakaj gré kupčija z železnino v ptuje dežele rakovo pot?

V 98. listu nemškiga Teržaškiga časnika beremo v dopisu iz Dunaja pomína in premislika vredno razodetje: zakaj gré železnina austrijska rakovo pot? in zakaj se tudi mnoge rokodelstva na visji stopnjo povzdigniti ne morejo? Imenovani sostavek se takole glasi:

„Visoka cena, po kateri lastniki železnih rud železo prodajajo in tiste tlačijo, ki železnino izdelujejo, je vsekala naši domači kupčiji z železnino globoke rane, in je storila, da naše blago, kteriga se je že v 10. stoletji na vse kraje po sredozemskim morji prodajalo, nima ondi kupca več.

Angleška dežela in poslednji čas tudi Belgia, podpirane po svobodnim kupčijstvu, ste si vedile vse dobičke, ktere jima natora v rudnikih deli, v svoj prid boljši obrniti, kot austrijski fužinarji, in ste prekosile z nižji ceno, po kateri svoje železnine na vunanje terge sveta na prodaj vozite, vse druge dežele. Železo pa je v imenovanih deželah lahko bolji kup zato, ker so Angleži in Belgičani vse dela v fužinah tako po novih znajdbah popravili, da zamorejo železo z veliko manjšimi stroški iz rud izdelovati.

Kar še sedaj naše cesarstvo posebno železnine čez morje prodá, so pile, britve in žebli; pa tudi v tem blagu so že začeli Angleži in Belgičani naše blago tlačiti, tako, da ga bojo kmalo spodrinili, ako se naši železnikarji ne rešijo kmalo jarma predrage cene železa. Ako se to ne zgodi, bo še ta mala kupčija v ptujih deželah zastala.

V nobeni drugi reči pa se ne kaže potreba po boljšim blagu tako očitna, kakor pri mnogoverstnim obertnijskim in rokodelskim orodji.

Dobro orodje (Werkzeug) je prva potreba za fabrikanta, kakor za rokodelca. Brez dobriga orodja se ne more ročno, dobro, lepo, hitro delati, in po vsim tem je izdelk manj vreden, kakor je tisti, ki se z boljšim orodjem napravi.